

Bojana Grujić

Gradska biblioteka u Novom Sadu, Srbija

bojana.grujic3@gmail.com

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Projekat Novi Sad – biodiverzitetski grad : eksperimenti angažovanja u bibliotekama

Novi Sad – BiodiverCity Project : Experiments of Engagement in Libraries

Stručni rad

Sažetak: Predmet ovog rada je eksperiment sproveden u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu. Novi Sad se našao među deset evropskih gradova koji učestvuju u projektu Evropske komisije *BiodiverCities*, koji realizuju Zajednički istraživački centar i Generalni direktorat za životnu sredinu Evropske komisije. Budući da okuplja najšire građanstvo, javna biblioteka Novog Sada bila je prihvatljiv poligon za ovakav eksperiment, sproveden kroz projekat *Novi Sad – biodiverzitetski grad*. Osnovni cilj projekta bio je aktivno učešće građana u pitanjima zaštite životne sredine. Projekat je realizovan u partnerstvu s asocijacijom *Public Libraries 2030* (Brisel), Nacionalnom asocijacijom zelenih krovova Srbije (Novi Sad) i Univerzitetskom bibliotekom *Svetozar Marković* (Beograd).

Ključne riječi: Agenda 2030 UN, javna biblioteka, održivi razvoj, participacija, Strategija biodiverziteta za 2030 EU

Uvod

Strateške mogućnosti za javne biblioteke u 21. veku prilično su povoljne; posebno u društvima na visokom stadijumu demokratskog razvoja. Osim što nude kulturne sadržaje, javne biblioteke okupljaju i značajan broj građana koji svakodnevno koriste njihove usluge, razmenjujući sa bibliotekarima mišljenja, preokupacije, ideje i predloge, kako uživo tako i onlajn, pružajući uvid u samu dušu zajednice.

To je ogroman resurs čije korišćenje doprinosi relevantnosti biblioteka, a „težnja za relevantnošću je u srcu javnog bibliotekarstva” (Lor, 2016: 119). Ako biblioteka prepoznaje probleme, stvara okvir i pruža informacije, nudeći građanima platformu za učešće, ona osigurava svoj značaj u lokalnoj zajednici, a time i svoju bolju vidljivost.

Zajednička pitanja u gradovima širom sveta predmet su Agende 2030 UN, gde se održivi razvoj u različitim društvenim, ekonomskim, političkim i drugim oblastima proglašava prioritetom (United Nations, 2015). Zagađenje, uništavanje urbane prirode i nedostatak ili nedovoljno održiv urbani razvoj, naveli su kao prioritete i korisnici Gradske biblioteke u Novom Sadu, u Srbiji. Uočili su sve više zdravstvenih problema kod stanovništva, neadekvatnu gradsku infrastrukturu i izumiranje biljnih i životinjskih vrsta. Neki od njih su želeli da preduzmu akciju, ali nisu znali tačno kako.

Predmet našeg istraživanja je društveni eksperiment, sproveden u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu, sa fokusom na građansko angažovanje u okviru tema od velikog značaja za zajednicu.

Tema istraživanja je učešće korisnika biblioteke u projektu zasnovanom na urbanom biodiverzitetu, održivom razvoju i zaštiti životne sredine.

Naučna metoda korišćena u istraživanju je model eksperimenta, kroz tehniku ispitivanja. Sprovedena je inicijalna anketa, a nakon svake aktivnosti tokom eksperimenta i evaluacija.

Naša hipoteza je bila da bi preko trećine korisnika biblioteke pokazali interesovanje za učešće u aktivnostima za unapređenje života u gradu ukoliko bi akcije bile dobro isplanirane i prilagođene svakoj ciljnoj grupi, s obzirom na uzrast, pol, geografske i druge osobenosti, kao i različit individualni senzibilitet. Time bismo unapredili demokratske kapacitete sugrađana, motivišući ih da učestvuju u životu grada, nudeći rešenja za pojedinačne izazove s kojima se svakodnevno suočavaju, a oni biblioteku prepoznali kao istinski demokratski resurs zajednice.

Biblioteke i demokratija

Svaka biblioteka u društvu ima nekoliko funkcija. Pored informisanja, obrazovanja, kulturnih sadržaja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena, javna biblioteka je ogledalo zajednice i pokretač promena. Biblioteka promovise univerzalne vrednosti, povezujući generacije i različite društvene grupe, pružajući informacije i edukaciju o temama od najšireg javnog značaja.

„To doprinosi stvaranju i održavanju dobro informisanog i demokratskog društva i pomaže u osnaživanju ljudi u obogaćivanju i razvoju života i života zajednice u kojoj žive.

Javna biblioteka treba da bude svesna pitanja o kojima se diskutuje u zajednici i da obezbedi informacije za tu debatu“ (International Federation of Library Associations and Institutions, 2001: 22).

Zalažući se za univerzalne vrednosti, biblioteke se zapravo zalažu za demokratske vrednosti. Po ovom pitanju, Nensi Kranič, bivša predsednica Američkog bibliotečkog udruženja, izjavila

je: „Biblioteke su kamen temeljac demokratije u našim zajednicama, jer pomažu javnosti u pronalaženju raznovrsnih resursa i razvijanju veština informacione pismenosti, neophodnih da postanu odgovorni, informisani građani, koji mogu da učestvuju u našoj demokratiji” (Kranich, 2001: 204). Ovo nije samo deklarativno; od 1967. Američko bibliotечно udruženje aktivno podržava demokratiju kroz svoju Kancelariju za intelektualnu slobodu, zalažući se za pravo javnosti na informacije i pružajući pomoć bibliotekarima (ibid.: 206).

Žozef Beletante smatra da se uloga biblioteke u ovakvim debatama odvija na lokalnom nivou, u polju razmene ideja o temama koje delegiraju oni koji žele da budu uključeni i kaže: „Ove teme su toliko ogromne da nema stalnog mesta niti foruma za demokratsku razmenu i razmišljanja o njima su zaista zavlada u našim društvima” (Belletante, 2016: 160).

Laura Su Vilanski navodi da biblioteke mogu igrati ključnu ulogu u očuvanju i jačanju demokratije, rekavši: „Kao građanski centri za informisanje i angažovanje, biblioteke mogu da podstaknu ljude da se uključe u svoje zajednice, povežu se sa lokalnim pitanjima i postanu upućeniji građani i birači” (Wilansky, 2001: 1).

Koliko god inovativno izgledala, ova funkcija nije nova niti odvojena od drugih bibliotečkih funkcija. Prepoznavanje tema za javnu debatu i široku diskusiju ovde je ključno, jer „biblioteke mogu igrati vodeću ulogu u revitalizaciji i održavanju zajednica” (ibid.: 5).

Međutim, pažnju jednog broja autora privuklo je pitanje neutralnosti biblioteke. Godine 1962, D. J. Fosket održao je govor pred ogrankom Severozapadne engleske referentne, specijalne i informativne sekcije, posebne interesne grupe u okviru Bibliotečkog udruženja, sa stavom: „bez religije, bez politike, bez morala za bibliotekare”, koji je bio objavljen kao pamflet, od strane Britanskog bibliotečkog udruženja. „Kao što je Bruerton (Brewerton, 2003: 48) istakao”, kaže Lor, „Fosketova poenta je bila da bibliotekar ne treba da nameće sopstveni politički, religiozni ili moralni stav korisnicima biblioteke, ali ne i da bibliotekaru nedostaju političke, verske ili moralne vrednosti” (Lor, 2016: 124). Njegovo mišljenje je da su ove reči izvučene iz konteksta jer nedostatak takvih vrednosti zapravo razdvaja bibliotekare od naroda, što za posledicu ima negativan uticaj, uglavnom na siromašne (ibid.: 121). Hauptman smatra da zalaganje za neutralnost ignoriše širu odgovornost bibliotekara: odgovornost prema društvu (McMenemy, 2007: 179). Mekmenemi deli ovu perspektivu, navodeći da „istinska vrednost za Fosceta nije samo u onome što biblioteka ima i pruža, već i zašto pre svega radimo to što radimo” (ibid: 178).

Etika bibliotekara, kao člana zajednice, nikada nije u koliziji sa potrebama društva. Biblioteke su najotvorenija javna mesta u svakoj zajednici i kao takve one su obavezne da se uključe u pitanja zajednice, obezbeđujući informacije, obrazovanje i uslove za debatu.

Strategija biodiverziteta za 2030. Evropske unije i Agenda 2030 Ujedinjenih nacija

Kada je 2015. godine Generalna skupština UN usvojila rezoluciju agende za period posle 2015. godine, Transformisanje našeg sveta : Agenda za održivi razvoj 2030, predvideli su da je „svet u kome demokratija, dobro upravljanje i vladavina prava, kao i podsticajno okruženje na nacionalnom i međunarodnom nivou, od suštinskog značaja za održivi razvoj” (United Nations, 2015: 4), što je značilo da je demokratija osnova za razvoj u bilo kom aspektu ljudskog života i da je demokratija jezgro Agende. Njenih 17 ciljeva targetiraju siromaštvo, pristup hrani, zdravlje, obrazovanje, rodnu ravnopravnost, čistu vodu, održivu energiju, klimatske promene i drugo, s namerom da se nejednakost iskoreni u bilo kom obliku. Silander smatra da je cilj 16 ključan za postizanje drugih ciljeva, jer bi nedostatak pravde te stabilnih i odgovornih institucija u društvu predstavljao veliku prepreku za svaki razvoj (Silander, 2021: 20). Analizirajući stanje demokratije u zemljama Evropske unije, on konstatuje da dobri uslovi po pitanju političkih prava i građanskih sloboda postoje u svim zemljama EU, osim u autoritarnoj Mađarskoj, koja je 2020. godine imala delimično slobodan status (ibid.: 22). Slične zabrinjavajuće tendencije primetio je i u nekim drugim postkomunističkim državama, dok, s druge strane, „Evropa takođe vidi znake populizma i neliberalne politike koja osporava same temeljne demokratske norme EU” (ibid.: 26).

Evropska unija se 2010. godine obavezala na Strategiju biodiverziteta do 2020, koja je imala šest ciljeva za očuvanje svetskog biodiverziteta (European Union, 2011). Strategija koja je usledila, Strategija EU o biodiverzitetu do 2030. godine, napravljena za narednu deceniju, ima za cilj da zaštiti prirodu i preokrene degradaciju ekosistema kroz četiri cilja (European Commission, 2020). *Evropski zeleni dogovor* još je jedan strateški dokument Evropske komisije, koji naglašava ukidanje emisije gasova staklene bašte do 2050. godine i rastuću ekonomiju odvojenu od korišćenja resursa – dva procesa planirana da uključe sve ljude i sva mesta (European Commission, 2022).

Ovi dokumenti svedoče da je nastupila nova era u demokratiji i da je usko povezana sa našim opstankom na Zemlji, i kao vrste i kao nosilaca (demokratskih) vrednosti. Takav proces ne može se sprovesti bez širokog dometa i uključivanja svakog člana društva. Široka mreža institucija pridružila se ovoj inicijativi, a među njima i biblioteke.

Šta ih je učinilo kvalifikovanim? Pre svega, one su najbrojnije od svih javnih institucija i imaju ogranke u najvećem broju zajednica; kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama, pa je njihov domet veoma širok. Drugo, one poseduju znanje i opremljene su da daju informacije i edukaciju o mnogim pitanjima koja se tiču održivog razvoja. Treće, one su otvorene i njihovi korisnici dolaze iz svih starosnih kategorija i društvenih grupa; svaka pristojna biblioteka već sarađuje sa drugim institucijama, školama, univerzitetima, nevladinim organizacijama i medijima unutar svoje zajednice. Četvrto, javni angažman u bibliotekama nešto je što ih čini bogatim i živim. Uključivanje korisnika u kreiranje bibliotečke politike već

se sprovodi u nekim zemljama na visokom stepenu demokratskog razvoja.

Novi Sad – biodiverzitetski grad

Okvir projekta

Na osnovu Strategije biodiverziteta za 2030. godinu Evropske unije, Evropska komisija je 2021. godine pokrenula projekat *BiodiverCities* (European Commission, 2023). Finansirao ga je Evropski parlament, a implementirali Zajednički istraživački centar i Generalni direktorat za životnu sredinu Evropske komisije. Cilj je bio da se pojača učešće civilnog društva u lokalnom donošenju odluka i okupi civilni sektor, naučnici i kreatori politike u zajedničkom kreiranju vizije buduće urbane prirode. U prvom segmentu projekta učestvovalo je deset evropskih gradova: Lajden (Holandija), Palma de Majorka (Španija), Valongo i Lisabon (Portugalija), Vilnius (Litvanija), Maribor (Slovenija), Palermo, Regalbuto i Varese (Italija), te Novi Sad (Srbija).

U skladu sa Strategijom, Evropska komisija je finansirala pilot-projekat *Eksperimenti angažovanja u bibliotekama*, koji je povezan sa projektom *BiodiverCities*. Zamišljen je kao inovativan, a odnosio se na eksperimentisanje sa javnim prostorima, kao što su biblioteke, kao mestima građanskog angažovanja u oblastima biodiverziteta i zelene infrastrukture. Ovaj projekat je realizovan u javnim bibliotekama gradova uključenih u projekat *BiodiverCities*. Gradska biblioteka u Novom Sadu bila je jedina biblioteka iz zemlje koja nije članica Evropske unije, koja je učestvovala u ovom evropskom poduhvatu sopstvenim projektom, *Novi Sad – biodiverzitetski grad*, s osloncem na Agendu 2030 Ujedinjenih nacija i Strategiju biodiverziteta za 2030. Evropske unije.

Glavne teme projekta bile su zaštita biodiverziteta i održivi razvoj. Problem na kome smo želeli da radimo bio je nedovoljno angažovanje građana na pitanjima zaštite biodiverziteta i urbane prirodne sredine.

Uzroci ovog problema su višestruki: neprepoznavanje problema kao razloga za lični angažman, pasivnost građana i opšta apatija, nedostatak demokratske tradicije i građanskog angažovanja, nepostojanje jasne strategije državnih struktura za poboljšanje ekoloških uslova života u gradu, nedovoljno prepoznavanje značaja građanskog učešća u njihovom kreiranju i sprovođenju i nezadovoljavajuća komunikacija između gradskih struktura i građana.

Posledice ovog problema su: očekivanje da će „neko drugi” rešiti problem, slabljenje želje i motivacije za promenom, udaljavanje od koncepta demokratskog društva, individualni pristup „od slučaja do slučaja” i neprepoznavanje zajedničkog interesa javnih institucija i građana.

Novi Sad je drugi po veličini grad u Republici Srbiji, koji se bori sa pitanjima održivosti s kojima se suočava gotovo svaki gušće naseljeni grad na svetu. Novosađani su zainteresovani za čist vazduh i vodu, održavanje gradskog zelenila i smanjenje urbanizacije. Taj stav bio je očigledan za bibliotekare u svakodnevnom radu kao rezultat brojnih razgovora sa korisnicima. Očigledno je nedostajalo vođenih akcija koje bi građanima dale priliku da iznesu svoje mišljenje, predlože, pitaju i nauče – jednom rečju: učestvuju.

Tok projekta

Naš primarni cilj bio je podsticanje aktivnog učešća građana u pitanjima zaštite biodiverziteta i urbane prirodne sredine i otvaranje kanala komunikacije između institucija i civilnog sektora. To je trebalo uraditi fokusiranjem na nekoliko nivoa: okupljanje stručnjaka, donosilaca odluka i građana, široka promocija i edukacija, kao jedan domet, i opšte dobro i individualna uključenost, kao modeli pristupa. Projekat je uključivao ove oblasti delovanja:

1. početno istraživanje publike, kako bi se građani informisali i podstakli da razmišljaju o svom životu u gradu, daju mišljenje i da se uključe. Osnovni cilj je bio da se utvrde tematski prioriteti i napravi baza učesnika u projektu;
2. debata – glavni format akcije. Organizovane su dve panel diskusije kako bi se stručnjaci, naučnici i donosioci odluka susreli sa građanima, kako bismo stvorili komunikacionu platformu;
3. radionice – pripadaju obrazovnom nivou, kako bi građani saznali više o urbanoj prirodi i potencijalno se pridružili društvima koja štite prirodu i ugrožene vrste. Radionice urbanog mapiranja bile su osnova angažovanja građana na lociranju prostornog potencijala i davanja predloga za njegovo korišćenje;
4. multimedijalni nagradni konkurs – literarni, foto i video konkurs za individualno, lično angažovanje, podsticanje kreativnosti i promociju malih, ličnih mesta u prirodi;
5. digitalizacija – *Pčelarska biblioteka*, koja se čuva u Odeljenju Zavičajne zbirke Biblioteke, digitalizovana je, promovisana, dostupna i pretraživa na portalu *Pretraživa.srb*. Ideja je bila da se promoviše kulturno nasleđe koje se tiče prirodnih resursa;
6. promocija – kampanja je počela od početka projekta i bila je široka, kroz veb sajt, društvene mreže, medije, bilborde i ogranke biblioteke. Po završetku projekta održana je završna proslava, a dvojezična elektronska publikacija o projektu objavljena je u elektronskom obliku i distribuirana bibliotekama u Srbiji i Evropi. Kao rezultat, javnost je bila dobro informisana o svrsi i aktivnostima projekta. U 2022. godini, na zahtev publike, knjiga je odštampana.

Dodatna evaluacija sprovedena je kroz svaku aktivnost, kako bismo stekli uvid u efekte.

Takođe je bilo veoma važno da se javnost upozna sa demokratskim aspektom javne biblioteke, čineći je vidljivom i prijemčivom.

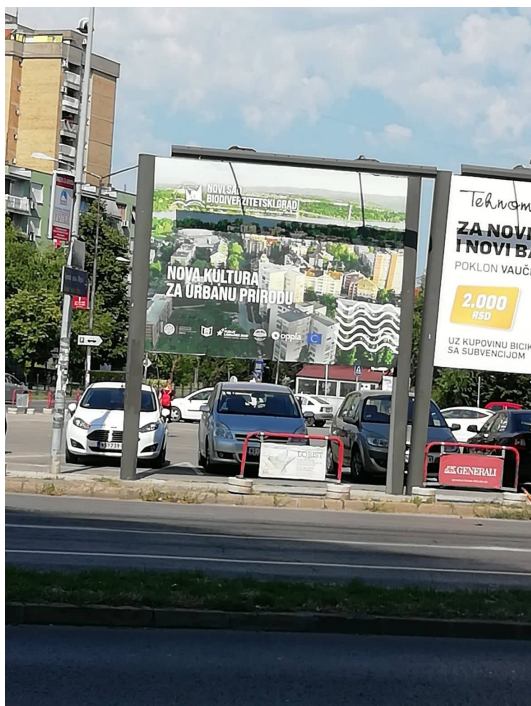
Aktivnosti

Projekat *Novi Sad – biodiverzitetski grad* počeo je 15. maja i trajao je do 30. septembra 2021. Nosilac projekta je bila Gradska biblioteka u Novom Sadu, u partnerstvu s asocijacijom *Public Libraries 2030* iz Brisela, Nacionalnom asocijacijom zelenih krovova Srbije iz Novog Sada i Univerzitetskom bibliotekom *Svetozar Marković* iz Beograda. Projekat je finansirala Evropska komisija, a stalno su ga pratili *Public Libraries 2030* i Evropska komisija.

Počelo je promotivnom i medijskom kampanjom i inicijalnom anketom, sprovedenom u ograncima Gradske biblioteke u Novom Sadu i onlajn. Označili smo naše ciljne grupe, prikupili informacije o stepenu interesovanja za projekat i napravili bazu učesnika. Izgrađen je vizuelni identitet (slike 1 i 1a), puštena je u rad *Fejsbuk* stranica projekta (Gradska biblioteka u Novom Sadu), štampani i distribuirani poster i bukmarkeri, pokrenuta medijska kampanja putem TV-a, radija i štampe, postavljeni plakati na dva bilborda i jednoj autobuskoj stanici na frekventnim mestima u gradu (slike 2, 2a, 3 i 3a).

Slika 1. i 1a. Logo projekta na engleskom i srpskom jeziku

Slika 2 i 2a. Promotivna kampanja: bilbord i reklama na autobuskom stajalištu

Slika 3 i 3a. Promotivni materijali: obeleživač i majica sa logom projekta

Inicijalno istraživanje trajalo je mesec dana i pokazalo da je interesovanje veliko. Približno 36 % onih koji su uključeni u istraživanje (101 ispitanik) izrazilo je spremnost da učestvuje u nekom obliku aktivnosti. Kvalitativna analiza dala nam je uvid u teme i formate koji bi motivisali građane. Kvantitativna analiza dala nam je informacije o prioritetima (tabela 1). Čist vazduh i voda bili su na prvom mestu. Problem je uočen u oblasti odlaganja otpada, izumiranja biljnih i životinjskih vrsta i neodgovorne seče drveta. Korišćenje obnovljivih izvora energije nalazi se na šestom mestu liste prioriteta, ali je i problem neadekvatnog urbanističkog planiranja koji nije zasnovan na prirodnim rešenjima, istaknut kao važan. Većina ispitanika primetila je da su svi navedeni problemi neraskidivo povezani.

TOPICS IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION BY SIGNIFICANCE - AMOUNT							
Grades by significance	Topics						
	Air Purity	River Purity	Waste Disposal	Survival of Plant and Animal Species	Woodcutting	Exploitation of Renewable Energy Sources	Other
1	137	49	31	27	13	9	4
2	35	90	84	28	22	11	-
3	36	47	65	55	50	17	-
4	34	36	43	87	52	17	1
5	15	34	33	52	95	36	5
6	6	13	14	21	35	173	8
7	7	1	-	-	3	7	252

Tabela 1. Teme iz oblasti zaštite životne sredine prema značaju

Održane su dve panel diskusije. Prva je za kontekst imala zdravlje, a druga se ticala pčela. Učesnici su bili stručnjaci, naučnici – profesori univerziteta, predstavnici regionalne i državne administracije, predstavnici nevladinih organizacija, članovi pčelarskog društva, ekološki aktivisti i predstavnici medija (slika 4). Sastanci su započeli predavanjima stručnjaka, a u drugom delu vodio se razgovor sa prisutnim građanima. Svi učesnici su sedeli u krugu i iznosili svoja mišljenja, postavljali pitanja i davali predloge. Najvažnije je bilo to da smo otvorili mogućnost da pripadnici različitih društvenih struktura razgovaraju, čuju jedni druge i sarađuju na stvarima od najveće važnosti za celo društvo. Činjenica da su neki od njih radili na istom problemu, ali nisu znali za rad onih drugih, ukazivala je na potrebu za međuinstitucionalnom saradnjom. Zaključci sastanaka upućeni su Gradskoj upravi za zdravstvo i zaštitu životne sredine. Ovo je bilo važno kako bi „glas javnosti“ stigao do donosilaca odluka, koji se nisu odazvali našim pozivima za učešće u panelima.

Slika 4. Panel-diskusija u biblioteci (kontekst pčele)

Dve edukativne radionice, *Prepoznaj drvo* i *Prepoznaj pticu*, održao je Milan Ružić iz Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije. Prva je održana na Međunarodni dan mladih, 12. avgusta, i to je bio jedini događaj u Srbiji koji se našao na mapi Dana mladih Ujedinjenih nacija (slika 5). Edukator je govorio o drveću u gradu i okolini, predstavljajući različite vrste i naglašavajući njihov značaj u ekosistemu, uz obilje primera iz svakodnevnog života, što je podstaklo učesnike na diskusiju i pitanja. Želeli su da saznaju zašto se pojedine vrste drveća ne sade u Novom Sadu, šta pojedinac može da uradi da poboljša situaciju i kako se sugestije mogu uputiti donosiocima odluka. Druga radionica ticala se značaja ptica u celokupnom biodiverzitetu i urbanim uslovima života. Kroz obilje primera radioničar je publici približio ptičji svet, predstavio vrste, dao pregled faktora koji ih ugrožavaju i ponudio rešenja. Učesnici su imali priliku da se upoznaju sa literaturom, kao i da iznesu svoje stavove, postavbe pitanja i saznaju više o radu ovog udruženja.

Slika 5. Radionica *Prepoznaj drvo*, održana 12. avgusta, na Svetski dan mladih

Radionice urbanog mapiranja održala je arhitektkinja Danica Laćarac iz naše partnerske organizacije, lidera projekta *BiodiverCities* – Nacionalne asocijacije zelenih krovova Srbije. Prva radionica urbanog mapiranja održana je u Digitalnom omladinskom centru 13. septembra (slika 6). Tema radionice bila je centralna gradska zona. Učesnici su saznali važne podatke o lokalitetima i sumirali kompletan proces analize kroz konkretne ideje i predloge. Rezultati su predstavljeni kroz vizuelni dokument i dostavljeni Javnom preduzeću *Urbanizam*. Nakon prve radionice, koja je blagovremeno uključena u projekat, do kraja godine održane su još tri radionice urbanog mapiranja u tri ogranka biblioteke, u različitim delovima grada. Ova aktivnost je bila usmerena na motivisane građane i organizacije, koji su želeli da budu proaktivni i učestvuju u urbanističkom planiranju svog dela grada.

Slika 6. Radionica urbanog mapiranja u Digitalnom omladinskom centru

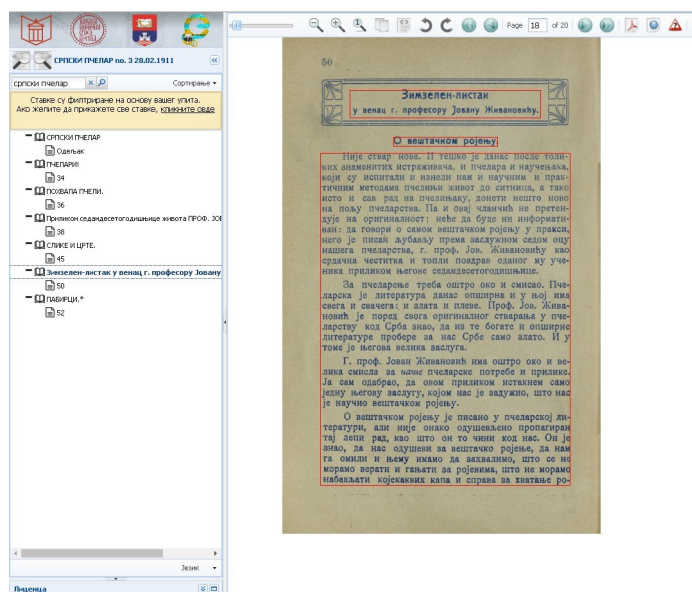
Multimedijalni konkurs *Moje parče prirode* organizovan je u cilju motivisanja građana da angažuju svoje kreativne potencijale i afirmišu mesta u prirodi koja su im važna (slika 7). Takmičili su se u pet uzrasnih kategorija. Radovi svih 65 učesnika izloženi su na *Fejsbuk* stranicama projekta i Biblioteke. Takmičenje je trajalo dva meseca (od 15. juna do 15. avgusta). Konačnu odluku u svakoj oblasti i za svaku kategoriju doneo je žiri sastavljen od stručnjaka za književnost i fotografiju Uroša Petrovića, poznatog srpskog književnika i nagrađivanog fotografa *Nacionalne geografije*, rukovoditeljke Dečjeg odeljenja Gradske biblioteke u Novom Sadu Katarine Novaković, i Milana Maksimovića, člana projektnog tima. Žiri je odlučio da nagradi ukupno 21 rad, od kojih je osam literarnih, 10 foto, dva video i jedan nagrađen od strane publike – fotografija sa najviše lajkova na *Fejsbuku*. Rezultati su predstavljeni 1. septembra na *Fejsbuk* stranicama projekta i Biblioteke, kao i na bibliotečkom sajtu. Najbolji radovi predstavljeni su na završnoj promociji projekta, 26.

septembra, nakon koje su izloženi u Bibliotečkom ogranku *Anica Savić Rebac* na mesec dana, i objavljeni u dvojezičnoj elektronskoj publikaciji (Grujić, 2021).

Slika 7. Video poziv za učešće u konkursu *Moje parče prirode*

Gradska biblioteka u Novom Sadu 2019. godine dobila je veoma vredan poklon: legat Radovana Age Markova, višegodišnjeg predsednika Društva pčelara *Jovan Živanović*. Ova zbirka predstavlja kuriozitet za jednu javnu biblioteku, a projekat je bio prilika da deo našeg kulturnog nasleđa digitalizujemo i promovišemo, kao i da ga učinimo javno dostupnim onlajn, na veb stranici našeg partnera, *Pretraživa.srb*. Na ovoj stranici dostupno je i pretraživo 19 svezaka časopisa *Srpski pčelar* (slika 8). Ova aktivnost je realizovana u partnerstvu sa Univerzitetskom bibliotekom *Svetozar Marković* iz Beograda. Tokom tribine, realizovane u Odeljenju Zavičajne zbirke, gde se ova bibliotečka građa čuva, promovisali smo i *Pčelarsku biblioteku*.

Slika 8. Digitalizovani *Srpski pčelar*

Pored događaja koje smo planirali, tokom projekta pojavile su se i dodatne aktivnosti. Nije bilo lako odoleti, na primer, makedonskom dokumentarcu *Zemlja meda*. Ovaj film je pobrao tri nagrade na Filmskom festivalu *Sandens* 2019. Na 92. dodeli Oskara, 2020. godine, istovremeno je bio nominovan za najbolji dokumentarni i najbolji strani igrani film. Projekciju smo organizovali 19. avgusta, u prostorijama Digitalnog omladinskog centra, ljubaznošću distributera *Five Stars*. Film koji nikoga ne ostavlja ravnodušnim nosi poruku koja se prepliće s idejom projekta – naglašava neophodnost očuvanja prirodne raznolikosti i neodvojivost čoveka od prirode.

Na Svetski dan biodiverziteta, 22. maja, posetili smo zeleni krov u Naučno-tehnološkom parku u Novom Sadu. Danica Laćarac iz Nacionalne asocijacije zelenih krovova Srbije povela nas je u „turneju zelenih krovova” i informisala o značaju i prednostima koje zeleni krovovi imaju za regulisanje temperature, vlažnosti i čistoće vazduha, kao i regulaciju vode i njeno cirkulisanje u prirodi, a posebno za očuvanje ekosistema i ukupnog biodiverziteta (slika 9). Nakon obilaska oba nivoa zelenog krova, učesnici su razgovarali o mogućnostima šire primene zelenih krovova u Novom Sadu, kako institucionalne tako i stambene. Tog dana objavili smo i edukativni video o biodiverzitetu i zaštićenim vrstama u Novom Sadu.

Slika 9. Poseta zelenom krovu

Podržali smo srpsku poštansku marku na panevropskom takmičenju za najlepšu markicu. Dr Adam Sofronijević održao je predavanje, na kojem je predstavio dve prigodne marke Pošte Srbije u okviru izdanja *Evropa*, čija su tema za 2021. godinu bile nacionalno ugrožene divlje vrste. Motiv na marki kojom je Srbija učestvovala na ovom takmičenju bio je stepski soko (*Falco cherrug*). Pored njega, u ovu seriju spada i ušata rovka (*Eremophila alpestris*). Predavanju su, između ostalih, prisustvovali i članovi Društva za zaštitu i proučavanje ptica

Srbije. Poziv za glasanje bio je otvoren do 9. septembra, kada je objavljeno da je marka dospela u izbor prvih pet među 52 druge zemlje.

Dvadeset šestog septembra, na Svetski dan čistih planina, u saletli Dunavskog parka obeležen je završetak projekta, gde je bila postavljena izložba radova nagrađenih na konkursu *Moje parče prirode*. Počasni gost, pisac i fotograf Uroš Petrović, postavljao je zagonetna pitanja i družio se s učesnicima. Kao predsednik žirija uručio je nagrade najboljima (slika 10).

Slika 10. Završna svečanost projekta – nagrađeni na konkursu

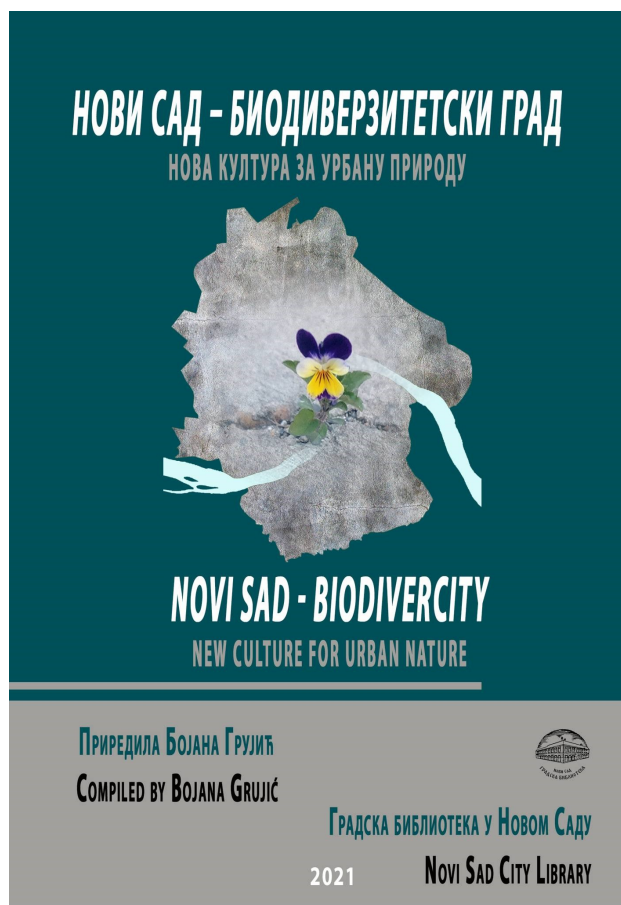
Nakon dodele nagrada, ljubaznošću JKP *Gradsko zelenilo*, kao simbol novog života, zdravlja, lepote i rađanja, zajedno smo posadili drvo sa „vremenskom kapsulom“, u kojoj se nalaze naše poruke za budućnost (slika 11). Otvorićemo kapsulu za deset godina i videti da li su naše poruke uspele da oblikuju naše razmišljanje i motivaciju. Ovo je bio simboličan gest, s puno pozitivnog naboja, koji je zapečatio naša partnerstva u težnji ka svetlijoj budućnosti.

Slika 11. Sadnja drveta sa vremenskom kapsulom

Saradnica iz Nacionalne asocijacije zelenih krovova Srbije povela nas je u „šetnju budućnosti” kroz Dunavski park, koja nam je proširila vidike i pomogla da bolje razumemo naš grad.

Konačni rezultat projekta *Novi Sad – biodiverzitetski grad*, koji je realizovan u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu, jeste dvojezična e-knjiga (na srpskom i engleskom), *Novi Sad – biodiverzitetski grad : nova kultura za urbanu prirodu* (Grujić, 2021), čiji je link u januaru 2022. godine podeljen na adrese 225 srpskih i evropskih biblioteka. Ova e-knjiga donosi detaljni opis projekta, njegovih rezultata i završne svečanosti, tekstove predavača (naučnika, stručnjaka i radioničara), kao i radove nagrađene na multimedijalnom konkursu (slika 12). U duhu projekta, prvo izdanje knjige objavili smo samo u elektronskom obliku, sa hiperlinkovima koji pružaju dodatne informacije, sa željom da iskustva na ovom projektu i primeri iz prakse dođu do što većeg broja bibliotekara, stručnjaka i građana, kako bi se iskustva s ovog projekta proširila. Na zahtev učesnika u projektu i šire javnosti, knjigu smo u toku 2022. godine odštampli u manjem tiražu.

Slika 12. Korice digitalne publikacije o projektu

Zaključak

Gradska biblioteka u Novom Sadu realizovala je projekat *Novi Sad – biodiverzitetski grad* (15. maj – 30. septembar 2021), kao prilog „zelenim bibliotekama“, zasnovan na unapređenju građanskog angažmana na zaštiti biodiverziteta i razvoju održivih gradova, oslanjajući se na Strategiju biodiverziteta za 2030 EU i Agendu 2030 UN za održivi razvoj. Projekat je deo šireg poduhvata i oslanja se na projekte *BiodiverCities* (pod pokroviteljstvom Evropskog parlamenta) i *Eksperimenti angažovanja u bibliotekama* (podržan od Evropske komisije). Cilj je bio podsticanje aktivnog učešća građana u pitanjima zaštite urbane prirode i razvoja održivih gradova, kroz promociju, edukaciju, debatu i kreativnost. U cilju postizanja ovog cilja, zajedno sa partnerima – asocijacijom *Public Libraries 2030* iz Brisela, Nacionalnom asocijacijom zelenih krovova Srbije iz Novog Sada i Univerzitetskom bibliotekom *Svetozar Marković* iz Beograda – održane su dve panel diskusije, sa naučnicima, stručnjacima i državnim službenicima, nevladinim organizacijama i građanima, na temu urbanog biodiverziteta u kontekstu zdravlja i pčela, dve edukativne radionice o drveću i pticama, jedna radionica urbanog mapiranja (još tri nakon projekta), multimedijalni konkurs, digitalizacija kulturnog nasleđa o prirodi i završna promocija projekta. Aktivnostima je prethodilo istraživanje koje je pokazalo da su građani i ranije bili veoma motivisani da se uključe, ali im je nedostajalo sistemsko delovanje. U cilju dopiranja do što većeg broja učesnika i širenja svesti o značaju teme, sprovedena je opsežna promotivna kampanja.

Istraživanje publike bilo je važno iz više razloga: da se sazna u kojoj meri su građani upoznati sa biodiverzitetom i njegovim značajem, da se ispita interesovanje stanovništva za očuvanje urbanog biodiverziteta i održivog razvoja, da se sazna koja su ekološka i infrastrukturna pitanja najhitnija, da se otkrije vole li građani da provode vreme u prirodi i koja mesta su im najdraža, da se stekne uvid u broj ljudi koji primećuju mesta sa potencijalom zelene infrastrukture, koji žele da se uključe u njeno osmišljavanje, i, konačno, da izgradimo zajednicu onih koji su želeli da budu uključeni u projekat. Odgovori su nam dali smernice u planiranju aktivnosti koje je uključivalo nekoliko nivoa angažovanja građana.

Promotivna kampanja imala je širok spektar, uključujući sve starosne kategorije i društvene strukture zbog velikog značaja teme, što je u skladu sa misijom javne biblioteke.

Dve panel diskusije bile su vrhunac projekta. Njihovi najvažniji rezultati su: formalni dopisi sa sugestijama, upućeni Gradskoj upravi za zaštitu životne sredine, sa zaključcima sa ovih događaja kao predlozima za unapređenje (slike 13 i 14), aktivna saradnja i angažovanje građana, povezivanje građana sa institucijama i nevladinim organizacijama, međuinstitucionalno povezivanje i umrežavanje, podizanje svesti o značaju teme i obeležavanje biblioteke kao mesta za debatu i otvorenog mesta, mesta poverenja.

Slika 13. Zaključci sa panel diskusije o zdravlju, poslali Gradskoj upravi za zaštitu zdravlja

Dve edukativne radionice ispunile su svoj zadatak da angažuju građane u aktivnom učenju o drveću i pticama, kao i primeni znanja u svakodnevnom životu. Ljudi su saznali više o radu Društva za zaštitu i proučavanje ptica i dobili mogućnost da im se aktivno pridruže. Saznali su i gde mogu da nađu informacije i literaturu.

Radionica urbanog mapiranja pomogla je učesnicima da kanališu svoje delovanje u vezi sa životnom sredinom, nudeći im priliku da se angažuju i predlažu pravce razvoja.

Slika 14. Zaključci sa panel diskusije o pčelama, poslati Gradskoj upravi za zaštitu životne sredine

Konkurs *Moje parče prirode* angažovao je veliki broj građana, sa željom da oni iskažu svoje kreativne potencijale, promovišući pozitivne primere očuvanja prirode i motivišući druge da učestvuju u inicijativi.

Rezultati digitalizacije naše zbirke *Pčelarska biblioteka* za četiri i po meseca jesu 19 svezaka časopisa *Srpski pčelar*, koji su vidljivi na portalu *Pretraživa.srb*, što doprinosi podizanju svesti i promovisanju znanja i predstavlja veliku prednost za istraživače. Biblioteku takođe stavlja na mesto ozbiljnog kulturnog aktera u očuvanju i prezentaciji prirodnog kulturnog nasleđa.

Završna promocija imala je za cilj da okupi sve učesnike projekta, odajući im priznanje, uz nagrađivanje uključenih, kao i promovisanje inicijative široj populaciji grada. Njome smo poslali poruku za budućnost: poruku nade i slavljenja života i rađanja.

Na samom kraju objavljena je digitalna publikacija koja sadrži tekstove stručnjaka i edukatora koji su držali predavanja i učestvovali u panel diskusijama i radionicama.

Publikacija sadrži i nagrađene radove o konkursu i rezultate projekta. Napisana je na srpskom i engleskom jeziku i distribuirana javnim bibliotekama u Srbiji i Evropi. U 2022. godini ova publikacija je štampana.

Pored kvantitativnih rezultata projekta, koji su pokazali širok domet u javnosti (Grujić, 2021: 73), kvalitativni rezultati istakli su nekoliko zaključaka. Saznali smo da je važno istražiti želje građana, dodatno se potruditi da proširimo obuhvat, raditi na promociji pozitivnih inicijativa, planirati nekoliko nivoa angažovanja, a pre svega – angažovati se na temi od opšteg značaja, što je u skladu sa misijom javne biblioteke. Stvorili smo uslove da Novosađani unaprede svoje shvatanje urbane prirode i održivih gradova, primene znanja u svom životu, da steknu uvid u rad različitih organizacija i aktivno im se pridruže, da daju predloge za infrastrukturni razvoj, da iskažu svoje kreativne potencijale, promovišući pozitivne primere kako sačuvati prirodu i motivišući druge da se pridruže inicijativi. Projekat je doprineo aktivnoj saradnji i angažovanju građana, povezao ih sa institucijama i nevladinim organizacijama, unapredio međuinstitucionalno povezivanje i umrežavanje, podigao svest o značaju teme i označio biblioteku kao demokratsko mesto, instituciju koja pripada svojim građanima.

Strateški plan Gradske biblioteke u Novom Sadu 2020–2024. (Strateški cilj 4 – razvoj publike) predviđa da je potrebno „povećati nivo učešća publike u kreiranju kulturne ponude i sadržaja (...) uz učešće građana“ (Gradska biblioteka u Novom Sadu, 2019: 12). Isti strateški cilj predviđa i istraživanje publike, koje je sprovedeno na početku projekta. Uticaj je meren tokom njegove realizacije.

Gradska biblioteka u Novom Sadu decenijama unazad svesna je značaja ekologije – kroz izdavaštvo i programe sa najmlađima – i ostaće na tragu zelene inicijative, na dobrobit građana.

Literatura

1. Belletante, J. (2016) Putting crises behind us : a new opportunity for libraries. *Library trends*, 65(2), str. 154–164.
2. Brewerton, A. (2003) The creed of a librarian : a review article. *Journal of librarianship and information science*, 35(1), str. 47–55.
3. *European Commission* (2023) „BiodiverCities – A roadmap to enhance the biodiversity and green infrastructure of European cities by 2030“, 10. 3. Dostupno na: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/projects-activities/biodivercities-project_en [06.04.2023.]
4. *European Commission* (2020) „EU biodiversity strategy 2030“, 20. 5. Dostupno na: https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en [06.04.2023.]

